

Fritz Neumark (1900-1991)

Fritz Neumark, 20 Temmuz 1900'de Almanya'nın Hannover şehrinde dünyaya gelmişti. Babasının adı Jakop annesinki ise Toni'dir. Üniversiteye Berlin'de başlamış ve Jena Üniversitelerinde tamamlamıştır. Yüksek lisansını Münih'te yapmış ve Doktorasını da Hamburg Üniversiteleri'nde tamamlayarak yükseköğretimi bitirmiştir. Çalışma hayatına Alman Maliye Bakanlığı'nda başlamış ve daha sonra, hocası Wilhelm Gerloff'un yönlendirmesiyle akademiye girmiştir. Frankfurt/Meinz Üniversitesi'nde "Enflasyon Kavramı ve Doğası" başlıklı bir doktora tezini 1921'de tamamlayarak "İktisat Doktoru" olmuştur. Daha sonra da 1927'de aynı üniversitede "Reich Bütçesi" konulu çalışmasıyla "İktisat Doçenti" unvanını almıştır. 1932'de Frankfurt/Meinz Üniversitesi'nde profesör olmuştur. Ancak bir yıl sonra Hitler tarafından Yahudi olduğu için görevinden alınmıştır. Hitler'in ırkçı politikaları yüzünden önce Zürih'teki cemiyet ile temas kurarak Zürih'e geçmiştir. Oradan da annesi, Yahudi olmayan karısı Vera, çocukları Veronica ve Matthias ile İstanbul'a kaçmak zorunda kalmıştır. Yeni kurulan İstanbul Üniversitesinin birçok alanda akademisyen ihtiyacı doğunca Türkiye bu bilim insanlarını ülke yükseköğretimine kazandırmak için resmi girişimlere başlamıştır.

Fritz Neumark

F. Neumark, "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti" aracılığıyla 1933'ün Ekim ayının ortalarında Venedik'ten kalkan gemi ile dört günde İstanbul'a ulaşmıştır. İstanbul Üniversitesi'nde 1933'te görev almaya başlamıştır. Önce İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde, daha sonra da İktisat Fakültesi'nde 1933-1953 yılları arası yirmi yıl Ekonomi ve Finans Profesörü olarak ders vermiştir. İktisat Fakültesi'nde Umumi İktisat ve Maliye Teorisi Kürsüsü Başkanlığını yapmıştır. 1946'dan itibaren de İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü'nü kurup yönetmiştir. Türk Hükümeti'ne 1939'da başvurarak ailesinden dört kişinin daha Türkiye'ye gelmesi için gerekli dilekçeyi üniversite aracılığıyla istemiş ve F. Neumark ailesinin fertleri Türkiye'ye gelmiştir. Bu olayla Türkiye sadece faydalanacağı bilim insanlarına kapılarını açmadığını, onların sevdiklerine de yaşam hakkı tanıdığının en iyi şekilde göstermiştir.

Türkiye'de iktisat eğitiminin gelişmesinde, gelir vergisi yasalarının hazırlanmasından büyük emeği geçmiştir. İstanbul'da görev yaptığı yıllarda; Genel iktisat teorisi, dış ticaret, tarım politikası, iktisadi düşünce tarihi kitapları, maliye üzerine denemeler, çağdaş gelir vergilendirmesi monografi gibi çok sayıda yayın yapmıştır. İktisat Fakültesi kurulduktan iki yıl sonra "İktisat Fakültesi Mecmuası" kurulmasına öncülük etmiş ve 1939'dan 1949'a kadar Yazı İşleri Müdürlüğünü üstlenmiştir. F. Neumark'ın girişimleriyle dergide yapılan çalışmaların birkaç dilde yayımlanması yurtdışında da dergiye olan ilgi artırmıştır.

F. Neumark, dil konusunda fazlasıyla becerikli bir bilim insanı olarak; iyi derecede İngilizce, Fransızca, Latince ile orta düzeyde Türkçe ve İtalyanca dillerine hâkim olmuştur. İstanbul'a gelen Alman profesörler arasında Türkçeyi en hızlı öğrenip derslerini Türkçe vermeye başlamış ve sınavlarını da Türkçe yapmıştır. Bu yeteneği sayesinde kısa sürede çalışma ortamına ısınarak öğrenciler tarafından sevilen bir hoca olmayı başarmıştır.

Hukukçu Ernest Hirsch ile beraber, 1939'da Ankara'da toplanan "Birinci Maârif Şurası"na tek yabancı delege olarak katılmıştı. İktisatçı F. Neumark'ın ekonomik kalkınmada devletçilik politikasını savunması, onun Ankara'da gerekli duyulduğunda bakanlıklara danışmanlık yapmasının önünü açmıştı. Teorik olarak çalışmalarına katıldığı, "1950 Türk Vergi Reformları" konusunda önemli katkıları olmuştu. F. Neumark, birçok konferans ve panele katıldığı gibi İstanbul'da 1948'de yapılan "Türkiye İktisat Kongresi"ne de İktisat Profesörü kimliğiyle başkanlık yapmış ve kongreye çok yoğun ilgi olmuştu. Çünkü 13 Şubat 1923'teki "İzmir İktisat Kongresi"nden 25 yıl sonra ikincisi yapılan kongrede iktisatçı bir Alman bilim insanı olan F. Neumark'ın başkanlık yapması yabancı bilim insanlarına verilen önemi göstermesi açısından çok büyüktür.

F. Neumark, 1929-1930 Büyük Buhranı sonrasında çalışmalar gerçekleştiren akademisyenlerce ortaya konulan "Yeni İktisat" teorisine işaret etmiştir. Söz konusu teorinin özellikle XX. Yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla dünya ölçeğinde yaygınlaştığını ifade eden Neumark, teorinin uygulama alanı bulunduğu ülkelerde iktisadi gelişme, iktisadi istikrar ve tam istihdamın birinci planda yer aldığı en önemli iktisat politikası hedeflerinin maliye politikası enstrümanlarını kullanmaksızın gerçekleştirilemeyeceği görüşünün en azından prensip olarak hakim görüşü temsil ettiğini vurgulamaktadır.

Fritz Neumark "Boğaziçine Sığınanlar" başlıklı anılarında, Atatürk'ün vefatı hakkında şunları yazmıştı: *"Atatürk, yaklaşık on beş yıllık Cumhurbaşkanlığı süresinde ülkede o denli benimsenmişti ki, hayata erken yaşta gözlerini yumduğu zaman (1938), onun döneminde güvence içinde yaşamakta olan ve Türklere farksız muamele gören azınlıklarda dâhil olmak üzere, bütün halkın yas tuttuğunu söylemek abartma olmaz."*

Hitler Almanyası birçok bilim insanını vatanından etmekle kalmamış ve gurbetteki bilim insanlarına türlü acılar yaşatmaya devam etmişti. Bu çerçevede Alman/Rayh Güvenlik Başkanlığı, 1939 Aralık ayında Fritz Neumark, karısı ve çocuklarının vatandaşlıktan çıkartılması kararını almıştır. İktisat Profesörü F. Neumark Alman vatandaşlığından çıkarılınca anılarında Türkiye'nin tutumu hakkında şu ifadeleri yazmıştı: *"Türk Hükümetinin bizlere pasaportsuz kaldığımız süre zarfında da hiçbir zorluk çıkartmadığını, aksine hatta müsahakârcâ bu müddeti atlatmamızda yardımcı olduğunu minnetle vurgulamak isterim. Böyle değerli bilim insanlarını vatandaş olarak ülkeye kazandırmak adına Türk Hükümeti'nin teklifi ile F. Neumark ve ailesi 1943'te Türk Vatandaşlığına geçmişti."*

Frankfurt kentinin bulunduğu Hessen Eyaleti Eğitim Bakanlığı'ndan 1949'da davet alınca eşi Almanya'ya geri dönmeyi kesinlikle kabul etmeyerek İstanbul'da kalmayı tercih etmişti. F. Neumark ise, Frankfurt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Heinz Sauermann da etkisiyle üç yıllık misafir hoca olarak Türkiye'den ayrılmıştı. Frankfurt'ta üç yıllık misafir profesörlükten sonra, 1952'de kesin olarak eşiyle birlikte Almanya'ya dönmüştü. F. Neumark, Frankfurt Üniversitesi'nde 1954-1955 ve 1961-1962 yıllarında iki kez rektör seçilmişti. İstanbul Üniversitesi, 1965'te kendisine "Şeref Doktoru" payesini vermişti. Ölene kadar Alman Federal Hükümeti'ne "Türkiye Uzmanı" olarak danışmanlık yapmış, Alman Şansölye ve Devlet Başkanlarına Türkiye ziyaretlerinde eşlik etmişti. F. Neumark 1991 yılında 91 yaşında vefat etmişti.

Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark'ın Eserlerinden Bazıları Şunlardır:

1. Der Reichshaushaltplan, (Tarih yok).
2. Begriff und Wessen der Inflation, (Tarih yok).
3. Konjunktur und Streuern, Bonn, 1930.

4. İktisadi Meslekler Tarihi, (Çev. A. Ali Özeken), İstanbul, 1934.
5. Hükümet ile Belediyeler Arasında Mali Salahiyetlerin Tahdidi, (Çev. Asım Süreyya), İstanbul, 1934.
6. Mali Tekliflerin Milletlerarası Mukayesesi ve İstatistikleri, (Çev. R. Ş. Suvla), Ankara, 1935.
7. Komün Bilgisinin Esas Meseleleri, (Ortak Komisyonca Hazırlanmıştır), İstanbul, 1936.
8. Neue İdeologien der Wirtschaftspolitik, Wien, 1936.
9. Mukayeseli Hukukun Maliye İlminde Önemi, (Çev. Orhan Arsal), İstanbul, 1937.
10. Harp Ekonomisi, (Çev. Sabri Ülgener), Ankara, 1938.
11. Dış Ticaret Siyaseti, (Çev. Sabri Ülgener), İstanbul, 1938.
12. Umumî İktisat Teorisi, Cilt I, (Çev. A. Ali Özeken), İstanbul, 1939.
13. Maliye İlmine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler, (Çev. Sabri Ülgener), İstanbul, 1940.
14. Devletin Fiyat Teşekkülünü Müdahalesi, Ankara, 1941.
15. Umumî İktisat Teorisi, Cilt II, (Çev. Orhan Dikmen), İstanbul, 1942.
16. İktisadi Düşünce Tarihi, Cilt I, (Çev. A. Ali Özeken), İstanbul, 1943.

Erkan DAĞLI

KAYNAKÇA

TTK, Arşiv Belgesi No:41012-24, "Fritz Neumark Özlük Dosyası", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1941.

TTK Arşivi, "Fritz Neumark Özlük Dosyası Nufus Hüvviyet Cüzdanı", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1943.

BCA, Fon: 30.18.1.2, Kutu: 87, Gömlek: 61, Sıra: 14, 27 Haziran 1939.

BCA, Fon: 30.18.1.2, Kutu: 102, Gömlek: 54, Sıra: 16, 8 Temmuz 1943.

BCA, Fon: 30.18.1.2, Kutu: 128, Gömlek: 8, Sıra 5, 30 Ocak 1952.

BCA, Fon: 30.18.1.2, Kutu 185, Gömlek: 22, Sıra: 19, 16 Nisan 1965.

Cumhuriyet, 4 Ocak 1937.

Cumhuriyet, "Üniversitedeki Ecnebi Profesörler", 19 Mart 1947.

Cumhuriyet, "Türkiye İktisad Kongresi Yarın Açılıyor", 21 Ekim 1948.

Cumhuriyet, "Maliye Enstitüsü Açıldı", 24 Nisan 1950.

Cumhuriyet, "Profesör Neumark Dün İstanbul'dan Ayrıldı", 15 Mart 1952.

Cumhuriyet, "Türk Dostu Profesör Neumark Öldü", 16 Ağustos 1991.

AYDEMİR, Burak, "Fritz Neumark'ın Türkiye'deki İktisadi ve Akademik Katkıları: Alman Bir Akademisyenin Etkisi", **Maliye Çalışmaları Dergisi**, C 71, 2024.

ÇELİKBUDAK, Halit, **Yurtsuz Kalanlar**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2016.

DAĞLI, Erkan, **Darülfünundan Üniversiteye Mülteci Alman Bilim İnsanlarının Türk Yükseköğretime Katkıları**, Paradigma Akademi Yay., Çanakkale, 2022.

NEURMARK, Firtz, **Boğaziçine Sığınanlar**, Çev. Bahadır Şefik Alp, Kopernik Yay., İstanbul, 2017.

NISSEN, Rudolf, **Helle Blätter, dunkle Blätter Erinnerungen eines Chirurgen**, Stuttgart, 2001.

REISMAN, Arnold, **Nazizm'den Kaçanlar ve Atatürk'ün Vizyonu**, Çev. Gül Çağalı Güven, İşbankası Yayınları, İstanbul, 2011.

SCHWARTZ, Philipp, **Kader Birliği-1933 Sonrası Türkiye'ye Göç Eden Alman Bilim Adamları**, Çev. Nagihan, Alçı, Belge Yayınları, İstanbul, 2003.

SHAW, J. Stanford, **1933-1945 Yahudi Soykırımı ve Türkiye-Türkiyeli ve Avrupalı Yahudilerin Nazi Zulmünden Kurtarılmasında Türkiye'nin Rolü**, Çev. Fahir Armaoğlu, Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.

ŞEN, Faruk, **Ayyıldız Altında Sürgün**, Günizi Kitaplığı, İstanbul, 2008.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/fritz-neumark-1900-1991/?pdf=7606> adresinden erişilmiştir